

В. В. Михайлов,
здобувач, Національний університет ДПС України

ПРО ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ КЛАСИФІКАЦІЇ ПОДАТКОВИХ ПЛАТЕЖІВ

У статті досліджено загальні засади класифікації податкових платежів. Зазначено, що класифікацією є тільки поділ, здійснений за найбільш важливою ознакою, що визначає характер усіх інших.

В статье исследованы общие принципы классификации налоговых платежей. Отмечено, что классификацией является лишь разделение, осуществленное по наиболее важному признаку, который определяет характер всех остальных.

The article deals with the general principles of classification taxes. It is noted that the classification is only a division, carried out on the most important attribute, which determines the character of all the rest.

Ключові слова: податок, податкова система, класифікація податків, податкове законодавство.

Ставлячи перед собою завдання вдосконалення будь-якої конструкції, механізму, системи, елемента, явища тощо, сприяння їх розвитку, потрібно, перш за все, дуже чітко уявляти і їх сутність. З цією метою були розроблені загальні та спеціальні методи пізнання, зокрема аналізу та синтезу, індукції та дедукції, діалектичний, системно-структурний, порівняльний тощо. У свою чергу, ці методи дослідження передбачають застосування власних інструментів, окремих засобів, прийомів та методик. Одним з найбільш поширених і універсальних таких інструментів наукового пізнання є застосування класифікації.

Термін «класифікація» (від лат. classis – розряд, клас; facio – роблю, розподіляю) тлумачиться як система супідрядних понять, класів об'єктів тієї або іншої галузі знань чи діяльності людини, що використовується як засіб для встановлення зв'язків між цими поняттями чи класами об'єктів, та виражає систему законів, властивих відповідній галузі [1, с. 357; 8, с. 257; 11, с. 115].

Класифікація встановлює систему розподілу предметів, явищ, понять на класи, групи тощо за спільними ознаками [2, с. 432]. Класифікація як систематичний поділ і впорядкування понять та предметів [9, с. 212] дуже тісно пов'язана з логічною операцією поділу. Класифікація є «особливим випадком застосування логічної операції поділу обсягу поняття, що являє собою певну сукупність розподілів (розподіл певного класу на види, розподіл цих видів тощо)» [7, с. 200].

З погляду логіки поділом є групування понять за їх обсягом, розкладання родового поняття на складові видові поняття [9, с. 122]. «Поділ – це розподіл на види (групи) предметів, що входять до обсягу даного поняття. За допомогою поділу ми визначаємо види, з яких складається рід» [4, с. 55].

У свою чергу, до правильного поділу висувається ряд вимог або правил поділу. По-перше, поділ має бути вичерпним – це означає, що обсяг разом узятих членів поділу (тобто видів предметів, на які розподіляється рід) має дорівнювати обсягу поняття, що поділяється. По-друге, основа поділу (або підстави, критерії) має бути виразною і незмінною: унеможливити невизначеність або двосчитання та бути однаковою для всіх членів поділу. По-третє, члени поділу мають виключати один одного: поділ має бути таким, щоб кожен окремий предмет, мислимий у родовому понятті, входив до обсягу тільки

одного члена поділу. По-четверте, поділ має бути безперервним: у процесі поділу необхідно переходити до найближчих видів, не перестрибуючи через них.

Потрібно підкреслити, що в суто науковому розумінні не будь-який поділ створює класифікацію. Так, розрізняють поділ за відотвірною ознакою, або простий поділ, дихотомічний поділ та, власне, класифікацію [4, с. 58]. Перші два види поділу спеціально не зачіпають істотних ознак понять, предметів чи явищ та проводяться, як правило, лише з метою виділення всередині роду видів, уникнення змішання останніх між собою; вони створюють не систему, а сукупність явищ.

Класифікацією буде лише той поділ, що здійснено не за будь-якою ознакою, а за найбільш суттєвою, такою, що визначає характер усіх інших ознак предметів, які класифікуються, і дає змогу встановити для кожного класу чітко визначене постійне місце серед інших класів. «Класифікацією називається поділ предметів на класи, зроблений таким чином, що кожен клас займає стосовно інших класів точно визначене і міцно закріплене місце» [4, с. 59], «у результаті послідовного поділу отримуємо систему впорядкованих понять» [10, с. 70], тобто у випадку з класифікацією ми фактично говоримо про систему явищ або понять, а не просту їх сукупність.

Залежно від властивостей основи поділу окремо виділяють штучні (допоміжні) та природні класифікації [7, с. 200]. Перші використовують ознаки, які є зовнішніми щодо класифікованих предметів, розподіл цих предметів відбувається з метою їх систематизації та впорядкування. Природні класифікації оперують тими критеріями поділу, які зумовлені внутрішніми, сутнісними рисами предметів, що розподіляються. «На відміну від допоміжної класифікації, природна класифікація стверджує можливість визначити за місцем, що посідає предмет у класифікації, його властивості, а також передбачити властивості тих предметів, які ще не відшукані, але існування котрих можна допустити, виходячи із даної класифікації» [4, с. 60].

Для основних цілей наукових досліджень найбільш придатними є саме природні класифікації, адже вони фіксують закономірні зв'язки між класами об'єктів, виступають джерелом знань про класифіковані поняття, предмети, явища.

«Найціннішими є класифікації, що побудовані на

пізнанні законів зв'язку між видами, переходу від одного виду до іншого у процесі розвитку» [4, с. 156]. «Суворо та чітко проведена класифікація одночасно підбиває підсумки попереднього розвитку даної галузі пізнання і разом з тим визначає початок нового етапу в її розвитку. Класифікація сприяє розвитку науки з рівня емпіричного накопичення знань до рівня теоретичного синтезу. Класифікація, яка базується на наукових засадах, не тільки являє собою розгорнуту картину стану науки або її фрагмента, але й дозволяє робити обґрунтовані прогнози відносно невідомих ще фактів або закономірностей» [8, с. 257]. «Класифікація систематизує результати попереднього розвитку певної галузі знань і тим самим створює умови для її подальшого розвитку» [4, с. 70]. Встановлення будь-яких обов'язкових платежів, що входять до складу податкової системи України, починається з їх закріплення у визначеному порядку та формі відповідними уповноваженими на це органами публічної влади. Так, на підставі ч. 2 ст. 92 Конституції України «виключно законами України встановлюються: ... система оподаткування, податки і збори...» [5], а відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 85 Конституції України прийняття законів належить до повноважень Верховної Ради України. Але водночас, згідно із ч. 1 ст. 13 Конституції України, територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону.

Указані конституційні засади мають своє продовження у Податковому кодексі України. Так, за п. 1.1 ст. 1 цього Кодексу, «Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема, визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час здійснення податкового контролю, а також відповідальність за порушення податкового законодавства» [6]. Відповідно до ст. 8 Податкового кодексу в Україні встановлюються загальнодержавні та місцеві податки та збори: до загальнодержавних належать податки та збори, що визначені цим Кодексом і є обов'язковими до сплати на всій території України, крім випадків, передбачених цим Кодексом; до місцевих належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку і в межах граничних розмірів ставок, визначених цим Кодексом, рішеннями сільських, селищних і міських рад у межах їх повноважень, і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад [6].

Причому Податковий кодекс України, з одного боку, закріплює принцип вичерпності встановлених ним податкових обов'язкових платежів, оскільки відповідно до п. 7.3 ст. 7 Податкового кодексу України «будь-які питання щодо оподаткування регулюються цим Кодексом і не можуть встановлюватися або змінюватися іншими законами України, крім законів, що містять виключно положення щодо внесення змін до цього Кодексу та/або положення, які встановлюють відповідальність

за порушення норм податкового законодавства» [6], та згідно з до п. 4.2 ст. 4 Податкового кодексу України «загальнодержавні, місцеві податки та збори, справляння яких не передбачено цим Кодексом, сплати не підлягають» [6]. А з іншого боку – закріплює перелік внутрішніх елементів податків та зборів, які мають обов'язково бути деталізовані при внесенні того чи іншого податку або збору до податкової системи України: згідно з п. 7.1 ст. 7 Податкового кодексу України, під час встановлення податку обов'язково визначаються такі елементи: 1) платники податку; 2) об'єкт оподаткування; 3) база оподаткування; 4) ставка податку; 5) порядок обчислення податку; 6) податковий період; 7) строк та порядок сплати податку; 8) строк та порядок подання звітності про обчислення і сплату податку [6].

Статтею 12 Податкового кодексу України [6] безпосередньо визначені повноваження Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, сільських, селищних та міських рад щодо податків і зборів.

Верховна Рада України, згідно з п. 12.1 ст. 12 Податкового кодексу України, встановлює на території України загальнодержавні податки та збори і визначає: перелік загальнодержавних податків та зборів; перелік місцевих податків і зборів, установа яких належить до компетенції сільських, селищних та міських рад; обов'язкові елементи податку або збору, що включаються до податкової системи України, можливі податкові пільги та порядок їх застосування щодо таких податків і зборів [6].

Верховна Рада Автономної Республіки Крим, відповідно до п. 12.2 ст. 12 Податкового кодексу України, установає на території Автономної Республіки Крим плату за користування надрами у межах її граничних ставок, у цих межах змінює ставки цього збору; визначає розмір і надає додаткові податкові пільги у межах сум, що надходять до бюджету Автономної Республіки Крим [6].

Сільські, селищні, міські ради в межах своїх повноважень, згідно з п. 12.3 ст. 12 Податкового кодексу України, приймають рішення про встановлення місцевих податків та зборів [6]. Отже, вітчизняним законодавцем використовуються два терміни на позначення права того чи іншого представницького органу державної влади чи місцевого самоврядування на введення податкових обов'язкових платежів – «компетенція» та «повноваження».

Список використаної літератури

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. Ю. С. Шемшученка]. – К. : Юридична думка, 2007.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпін'я : Перун, 2001.
3. Економічна енциклопедія [гол. ред. Б. Д. Гаврилишин]. – К. ; Тернопіль : Академія, 2000. – Т. 1. – 800 с.
4. Жеребкін В. Є. Логіка : [підручник] / Жеребкін В. Є. – 4-те вид., випр. – К. : Знання, 2001.
5. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-В // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
6. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 р. № 2755-VI // Голос України. – 2010. – № 229–230.
7. Философский словарь / [под ред. И. Т. Фролова]. – М. : Изд-во политической литературы, 1987.